№ 142 Օգոստոսի 15 (27) 1880 Օգոստոսի 15 (27) № 142

ԻՆՆԵՐՈՐԴ ՏԱՐԻ

Տարեկան գինը 10 րուբլ, կէս տարվանը 6 րուբլ: Առանձին համարները 5 կոպէկով:

Թիֆլիսում գրվում են միմիայն խմբագրատան մէջ:

Օտարաքաղաքացիք գիմում են ուղղակի
Тифлисъ. Редакція „Мшакъ"

ՄՇԱԿ

Խմբագրատունը բաց է առաւօտեան 10—2 ժամ (Բացի կիրակի և տօն օրերից)

Յայտարարութիւն ընդունվում է ամեն լեզուով:

Յայտարարութիւնների համար վճարում են իւրաքանչիւր բառին 2 կոպէկ:

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹԻՒՆ

Աղքատներ և հարուստներ:— Ներքին տեսութիւն: Մանկավարժական ժողով: Նամակ Շամախուց: Նամակ Իգդիրից: Նամակ Նոր-Բայազէդից: Նամակ Ղուբայից: Նամակ Նուխուց: Նամակ խմբագրին:—Արտաքին տեսութիւն: Անգլիա: Արևելեան գործերը: Ալբանական շարժումը.—«Մշակի» հեռագիրներ:—Յայտարարութիւններ:

ԱՂՔԱՏՆԵՐ ԵՒ ՀԱՐՈՒՍՏՆԵՐ

Երբ որ մենք խօսում էինք, մի քանի ժամանակ առաջ, այն բանի վրա թէ մեր կանայք և օրիորդներ շատ լաւ կանէին բժշկութիւն սովորելու, մենք յայտնում էինք այն միտքը, որ գոնէ Ռուսաստանի մայրաքաղաքներում ապրող հայ հարուստ ընտանիքների օրիորդները մտնէին կանանց համար Ս. Պետերբուրգում հիմնված բժշկական բարձրագոյն դպրոցը:

Նոյնը կարող ենք ասել և Թիֆլիսի հարուստ հայ ընտանիքների մասին: Բայց դժբաղդաբար մեր հարուստները բոլորովին անտարբեր են դէպի որ և է առաջադիմական շարժում իրանց ազգի մէջ:

Այդ դեռ բաւական չէ: Մեր հարուստը մի կողմից արժանաւորութենից ստոր է համարում իր աղջկան ուղարկել բժշկական բարձրագոյն դպրոցը, բժշկական ուսումը սովորելու համար, իսկ միւս կողմից, երբ իր հայրենակիցների շրջանում գտնվում է մի աղքատ օրիորդ, որ ցանկանում է բժշկութիւն սովորել, բայց նիւթական միջոցներ չունի, մեր հարուստ հայը նրան էլ չի օգնի իր նիւթական միջոցներով:

Այդպիսով մեր հարուստները համ՝ իրանք ոչինչ չեն անում մտաւոր առաջադիմութեանը իրանց սեփական շրջանի մէջ նպաստելու համար, համ էլ օգնութեան ձեռք չեն մեկնում իրանց ազգի չքաւոր շրջանից դուրս եկած անձների առաջադիմական ձգտումներին նպաստելու համար:

Այդ գիտէ՞ք, ինչին նման է: Մի մարդ գեղեցիկ կերակուր ունենայ իր սեղանի վրա դրված, բայց ոչ ինքն այդ կերակուրից ուտի, ոչ էլ ուրիշին տայ այդ կերակուրից ուտելու....

Եւ ահա, երբ մի չքաւոր հայ օրիորդ, ինչպէս յայտնեցինք մեր երէկվայ համարում, գովելի ցանկութիւն ունի բժշկական ուսում ստանալու, նա իր ընկերուհիների հետ պէտք է հազար ու մի չարչարանքով մի քիչ փող հաւաքի, կամ ստորագրութիւն բանալով, կամ կօնցէրտ ու ներկայացում տալով, աղաչանքով պաղատանքով մեր հարուստներից սրան նրան տոմսակներ ծախի, որոնց մեծ մասամբ արհամարհանքով վերադարձնում է հարուստ հայը:

Այդպիսով մեր հասարակութեան հարուստ և աղքատ դասակարգերի մէջ ոչինչ բարոյական համերաշխութիւն չը կայ, կարծես թէ նրանք երկու միմեանց հակառակ բանակներ են, երկու տարբեր ազգութիւններ են:

Այն ինչ, որքան աւելի առաջադէմ կը լինէր մեր ազգութիւնը, եթէ մեր այդ երկու դասակարգերը միմեանց փոխադարձապէս օգնէին:

Դիմում ենք մեր հայ օրիորդներին և տիկիններին և աղաչում ենք նրանց, թողնել իրանց անտարբեր, անգործ, շռայլ կեանքը, մտածել վերջապէս իրանց չքաւոր քոյրերի մասին, որոնք ուսման ծարաւ ունեն և ազգի ընդհանուր առաջադիմութիւնը աչքի առջև ունելով, հիմնել իրանց մէջ մի հաստատ ընկերութիւն՝ կանանց լուսաւորութեան գործին նպաստելու համար:

Դորանով նրանք կազատեն իրանց չքաւոր և աշխատասէր քոյրերին հազար և մի չարչարանքից պատիւը ստորացնող ստորագրութիւններ անելու կամ անաջող ներկայացումներ տալու, այլ կունենան մի հաստատ դրամագլուխ, որի տոկոսներով տարին գոնէ երկու, երեք սանուհիներ կարող են պահել բարձրագոյն թէ այլ դպրոցներում:

Ժամանակ է. աշխատել վերականգնեցնել բարոյական համերաշխութեան կապը մեր աղքատ և հարուստ դասակարգերի մէջ, աչքի առջև ունելով ազգի ընդհանուր բարոյական շահերը:

Իսկ այդ գործին ձեռնամուխ լինելը կարող են միմիայն մեր հարուստ դասակարգի կանայք և օրիորդներ, նրանցից ենք սպասում մենք այդ ազգաշահ գործի իրագործումը:

Գ. Ա.

ՆԵՐՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ԺՈՂՈՎ.

Զգալով հայոց դպրոցների ընդհանուր բարեկարգութեան կարևորութիւնը, 1880 թուականի օգոստոսի 6-ին հետևեալ անձինք՝ արժ. հայր Ստեփաննոս Տէր-Ստեփանեանց, մեծ. օր. Գայանէ Յովհաննիսեանց, և պ. պ. Գէորգ Բարխուդարեանց, Արիստոմ Յովհաննիսեանց, Նիկողայոս Խոսրովեանց, Ռափայել Պատկանեանց, Նիկողայոս Տէր-Ղևոնդեանց, Մկրտիչ Անանեանց, Դաւիթ Քալանթարեանց, Յովհաննէս Նազարեաց, Ամիրան Մանդինեանց, Գրիգոր Շահբուդաղեանց, Նիկողայոս Նաւասարդեանց, Պօղոս Քաթանեանց, Աշոտ Թէմուրազեանց, Միհրան Բաղդասարեանց, Կարապետ Եզիշխանեանց, Սարգիս Աւալեանց, Սարգիս Աստուածատրեանց և Պօղոս Սահակեանց ժողովեցան Թիֆլիսի Ս. Գայիանեան օրիորդական դպրոցը, ուր համաձայն Վեհափառ Կաթողիկոսի կանօնադրութեան, որ տրված է թեմական վերատեսուչներին ուսուցչական ժողովներ կազմելու մասին՝ խորհրդակցելով միմեանց հետ, որոշեցին, որ առաջիկայ 1881 թուականի ամառային արձակուրդին բոլոր հայոց դպրոցների թեմական վերատեսուչները, տեսուչները և ուսուցիչները՝ Վրաստանի և Իմէրէթի թեմական վերատեսչի հրաւիրանօք ժողովվեն Թիֆլիսում իբրև կենտրոնական քաղաքում և ընդհանուր ոյժերով մշակեն այդ ծանրակշիռ հարցը:

Վերոյիշեալ անձինքներից բաղկացած խորհուրդը որոշեց կազմել Թիֆլիսում երկու յանձնաժողով՝ մին տնտեսական, միւսն ուսումնական, որոնց գործը պէտք է լինի առաջիկայ ընդհանուր ուսուցչական ժողովի համար ներկայ տարվայ ընթացքում նախապատրաստութիւններով զբաղվել:

Ժողովը հարկաւոր գտաւ այժմէն իսկ տալ այդ յանձնաժողովներին հետևեալ ծրագիրները:

Ա. Տնտեսական յանձնաժողովի պարտապմանքը լինելու է:

1. Յիշեալ ընդհանուր ուսումնական ժողովի համար ծանապարհածախս, բնակարան և սնունդ հայթայթել:

2. Պատրաստել ուսումնական պիտոյքներ ըստ առաջարկութեան ուսումնական յանձնաժողովի:

Բ. Ուսումնական յանձնաժողովի պարտապմանքը լինելու է:

1. Պատրաստել մի ծրագիր ընդհանուր ժողովի պարապմանց համար:

2. Կազմել մի օրինակելի դպրոց:

3. Որոշել այդ դպրոցի համար ուսումնական պիտոյքների ցուցակ տնտեսական յանձնաժողովին առաջարկելու:

4. Պատրաստել ընդհանուր ծրագիր ծխական և միջնակարգ դպրոցների համար՝ ընդհանուր ժողովի քննադատութեանը առաջարկելու:

5. Որոշել ընդհանուր հարցեր թեմական վերատեսուչներին հաղորդելու, որպէս զի մշակվեն իւրաքանչիւր թեմի դպրոցների մանկավարժական ժողովներում:

6. Հրաւիրել մասնագէտ անձինք՝ թէ մանկավարժութեան և թէ՝ գիտութեան այլ և այլ ճիւղերի վրա դասախօսելու նպատակով:

7. Առաջարկել թեմական վերատեսուչներին, որ իրանց թեմերի դպրոցների մանկավարժական խորհուրդի ընդհանուր հարցերին վերաբերեալ արձանագրութիւնները ներկայացնեն ընդհանուր ժողովին:

Վերոյիշեալ անձինքներից բաղկացած ժողովը յանձնեց Վրաստանի և Իմէրէթի վերատեսչին՝ մեծ. պ. Գէորգ Բարխուդարեանին իր ընտրութեամբ կազմել Թիֆլիսում յիշեալ տնտեսական և ուսումնական յանձնաժողովները:

Ա.

ՆԱՄԱԿ ՇԱՄԱԽՈՒՑ

20 յուլիսի

Շամախեցիները իրանց անտարբերութեամբ դէպի տաճկաց Հայաստանի մեր թշուառ եղբայրները ցոյց տուին իրանց սառնասրտութիւնը, նաև արհամարհանքը դէպի ընդհանուր ազգային գործը: Եթէ կասեն՝ մենք ևս 111 րուբլի ժողովեցինք՝ այդ մասին կարող եմ պատասխանել. «համեմատելով 800 տուն լուսաւորչականների տուածը (111 ր.), մի հարիւր տուն աւետարանական հայերի տուածի հետ (115 ր., և 62 րուբլի) շատ աննշան է»: Բացի այդ, լուսաւորչականների տուածը եղել է երկու նպատակի համար, մէկը «Արարատեան ընկերութեան» և միւսը վանի սովելոց: Այդ ժողովածն էլ եղել է շնորհիւ մի օտարական ուսուցչի, որը ընկած խանութները հազար ու մէկ կծու խօսքեր լսելուց յետոյ կարողացել է ժողովել յիշեալ գումարը, այն էլ 10 րուբլու չափ դարձեալ աւետարանականներից:

Երբ աւետարանական հայերը, որոնց մեր լուսաւորչականները «լեմսայ» են ասում և չեն էլ ուզում հայ անուանել, խուռն բազմութեամբ յաճախում էին ժողովարան, ուր՝ լսելով Հայաստանի թշուառ դրութեան վրա քարոզը, շտապում էին լցնել սովելոց համար նշանակված դրամարկղը իրանց 'ի սրտէ բղխած ողորմութեան տուրքով,— մեր լուսաւորչականները վաղ առաւօտից իրանց թէյն խմելուց շտապում էին իրանց խանութները առուտուրը շարունակելու, թողնելով եկեղեցում երկու քահանայ և մէկ եպիսկոպոս չորս պատի մէջ իրանց ժամերգութիւնը կատարելիս: Զարմանալի է սրանց (ժողովրդեան) սառնասրտութիւնը դէպի եկեղեցին և կրօնը. ամբողջ տարին եկեղեցին դատարկ է լինում. եթէ մէկին հարցնում ես «ինչո՞ւ եկեղեցի չէք գնում», պատասխանում է «ինչ կայ եկեղեցում, մի քարոզող կա՞յ, որ գնանք լսելու: Այնքան «Խոնարհեցի—Ալրեցի» ենք լսել, որ ինքներս անգիր ենք արել»: Բայց եթէ հոգևորականին ես դառնում, թէ «ինչո՞ւ քարոզ չէք ասում եկեղեցում», պատասխանում է. «ո՞ւմ ասենք քարոզը, պատերին ասենք երբ եկեղեցին այցելող

չը կայ։ Այսպէս էլ միշտ շարունակվում է. հոգևոր հայրը քարոզ չէ կարդում, որովհետև ժամ եկող և լսող չը կայ, ժողովուրդը ժամ չէ գալիս, որովհետև քարոզող չը կայ։ Այժմ ո՞վ է արդար և ո՞վ մեղաւոր—վճռողն ես չեմ։ Եթէ եկեղեցի չեն գալիս, գոնէ չունեն էլ մի ընդհանուր ժողովատեղի, որտեղ մարդ կարողանար իր օրվայ տեսածը ու լսածը ընկերին կամ դրացուն յայտնել, որով կարելի էր և խօսակցութիւն բացվէր միմեանց մէջ և ազգային ու ընդհանուր մարդկային շահերի վրա։ Բայց մեր ժողովուրդը մի լաւ յատկութիւն ունի. մեր մարդիքը կարող են միմեանց վրա բամբասել, միմեանց ոտի տակ քանդել և իւրաքանչիւրը իրան ազգասէր ձևացնելով միւսին վատաբանել։ Եթէ մէկին յանձնված է մի ազգային գործ, նա աշխատում է մի այնպիսի միջոց գործ դնել, որ իր ազէտ մերձաւորի և բարեկամի առաջ ազգասէր և գործունեայ երևայ, չը նայելով, որ նրա ընտրած միջոցը աւելի վնաս է ազգային շահերի քան օգուտ։ Օրինակի համար հեռու չեմ գնայ։

Յայտնի է արդէն, որ տեղոյս հայոց երկսեռ դպրոցները չունեն իրանց սեպհական ուսուցիչներ, և մինչև այսօր կառավարվել են պատահական ու կողմնակի ուսուցիչներով։ Հոգաբարձուները, օգուտ քաղելով այդ հանգամանքից և նրանից, որ ուսուցիչները՝ հաւատալով սրանց խօսքին, թղթով չեն կապված հետերնին, այլ շարունակած են դասատուութիւնը, նախ գիտմամբ բոլոր տարեկան ռոճիկը բաժանած են ամսականների, հաշւելով տարին 12 ամիս, և յետոյ կտրած վերջի ամսականները, իբր թէ յօգուտ ուսումնարանի։ Էլ չեն մտածած, թէ դրանով ինչքան վիրաւորում են ուսուցիչներին և ինչ արգելք են դնում ապագայ ուսուցիչների առաջ իրանց ուսումնարաններում դասեր տալու։ Այս տարի հոգաբարձուաց չը յաջողեցաւ այդ սովորութիւնը շարունակել շնորհիւ մի անդամի և Ն. Ս. Թադէոս եպիսկոպոսի. վերջինս, մէկին համոզելով և միւսին ստիպելով, կարողացաւ, նաև իր գրպանից վճարելով, արգելք լինել այդ միջոցին. բայց իրան հետ թշնամացրեց հոգաբարձուներից մէկին, որի հետ կարելի է պիտի դատ շարունակէ, և երևում է, որ սրբազանը պիտի յաղթէ, հերքելով իր վրա արած անտեղի զրպարտութիւնները. որովհետև նրա արդարութիւնը ակներև է և ժողովրդեան միաձայնութիւնը համակրում է սրբազան հօրը։

Այժմ մեր տեղոյս հայոց երկսեռ դպրոցները մնացած են առանց ուսուցչի, որովհետև երեք ուսուցիչներից մէկը գնացած է իր հայրենիքը և էլ չէ յետ դառնալու, միւսը աշխատում է մի ուրիշ տեղ գտնել իր համար ծառայելու և երրորդն էլ քաղաքական դպրոցի ուսուցիչ լինելով, չէ կարող այնտեղ մշտական դասեր տալ, կամ կարելի է, զգուշանալով անցեալի իրան հետ վարվելու օրինակից, եկող ուսումնական տարին այնպիսի միջոցներ պիտի առաջարկէ հոգաբարձութեանը, որ վերջինս մերժէ։ Ուրեմն՝ ինչ պէտք է լինի եկող սեպտեմբերից մեր ուսումնարանների դրութիւնը՝ դա միայն հոգաբարձուացն է յայտնի։

Մի քանի խօսք ևս տեղոյս մահմետականների մասին։

Տեղոյս թուրք ազգաբնակութիւնը, եթէ ասեմ աշխարհակալ Չինկիզխանի և Լանկ-Թամիրի օրերից մինչև այսօր իր վայրենի և արիւնարբու բնաւորութիւնից մի կոպեկի չափ թողած չէ, բոլորովին չեմ սխալվի։ Մի արիւնարբու կատաղի գազան, ինչքան էլ սաստիկ լինի նրա կատաղութիւնը, եթէ ենթարկվում է մարդու իշխանութեանը և նկատում նրա քաղցրութեամբ վարվելը իր հետ, դարձեալ մեղմանում է, թողնում է իր գազան և գիշատիչ բնաւորութիւնը, եթէ ոչ բոլորովին, գոնէ կիսով չափ։ Բայց մեր տեղոյս մահմետական տարրը, չը նայելով իր, համարեա թէ, մի ամբողջ դար ռուսաց ողորմած կայսրութեան օրէնքներով կառավարվելուն, դարձեալ իր արիւնասէր և սպանիչ բնաւորութիւնից մի մանանխոյ հատի չափ չէ կորցրած։ Եթէ մի չնչին պատճառով երկու թուրք միմեանց հետ կը վիճեն՝ իսկոյն մէկի սուրը կը շողայ և միւսի ատրճանակը կը ճայթի և երկուքը արիւնաշաղախ գետին կը գլորվեն. յետոյ թաղ թաղի վրա կը յարձակվի և այն ժամանակը աչքդ բարին տեսնէ. արիւնաշաղաղ զոհերը հաւի պէս գետնին կը թաւալվեն։ Թէ ոստիկանութիւնը և թէ քաղաքիս կառավարութիւնը անկարող կը լինեն այն ժամանակ նրանց խաղաղացնելու։ Շատերին յայտնի է արդէն տեղոյս 1866 թւականի կոտորածը, երբ երկու թուրք մի վարունգի վրա կռւեցան և եօթանասուն ու վեցի չափ մարդ սպանվեցան։ Այս երկու վերջին շաբաթներս էլ մի և նոյնը պատահեցաւ միայն փոքր ինչ մեղմ կերպով։ Անցեալ շաբաթը մի բաժակ թէյի վրա վիրաւորվեցան երեք թուրք, երկուսը դաշոյնով ոտներից, կռնից և կուրծքից և մէկն ուրագով գագաթից. ուրագը, խրվելով գլխի ոսկորի մէջը, մնացել էր և հազիւ ուրիշները հանել էին. սա այժմ մերձ ի մահ ընկած է։ Երէկ առաւօտեան ժամը 11-ին ևս քաղաքիս թուրքաց մասի արևելեան երկու թաղերը յարձակվեցան միմեանց վրա դաշոյններով և ատրճանակներով. սպանվեցան երկու հոգի, մերձ ի մահ է մէկը և ինչպէս կը պատմեն ականատեսները, 10—15 հոգի էլ թեթև վիրաւորված են։ Տեղոյս ոստիկանութիւնը, վրա հասնելով 8 կազակներով, անզօր գտնվեցաւ, և կռիւը հանդարտացրին նոյն իսկ թուրքերը։ Սորա պատճառը որոնում են սոդոմական մեղքի մէջ։

Ահա մահմետականութեան քաղցրահամ պտուղները։ Եթէ մի այսպիսի մարդասէր լուսաւորեալ թագաւորութեան ներքոյ, ինչպէս ռուսացն է, մահմետականները միմեանց հետ այսպէս են վարվում, ուրեմն ինչպէս կը լինի թշուառ Հայաստանի քրիստոնեաների վիճակը իսլամի չարիաթը պաշտող օսմանեան իշխանութեան տակ։ Թող այժմ Եւրոպայի քաղաքագէտները Բ. Դրան քաղաքականութիւնը չարիաթից դուրս որոնեն անսալով «Մշակի» անդադար խրատացի ցուցումները։

Հայ-լուսաւորչական

ՆԱՄԱԿ ԻԳԴԻՐԻՑ

22 յուլիսի

Քանի որ ցուրտ ձմեռը, սովն ու քաղցածութիւնը վայրենի քրդերին կաշկանդել, կապել էր, նոքա առ երես շողոքորթելով միամիտ հայերին, պարզօրէն խոստովանելով իրանց անցեալ անգութ արարմունքները, աղաչում էին ներել և մի կտոր հաց տալ, որ այսպիսով ապրել կարողանան մինչև ձմեռը և թանգութիւնը անցնի։ Իսկ երբ հասան գարնանային առատ օրերը, նոքա մոռացան հայերի մարդասիրութիւնը, ու սկսեցին վերստին նրանց թալանել, կողոպտել, սպանել....Այդ ավերախտ ազգը, կարծես, ստեղծված է միմիայն գազանութեան, անգթութեան և վերին աստիճանի բարբարոսութեան համար։ Նոքա այժմ արձակ համարձակ խումբեր կազմած, Հին-Բայազէդի, Ալաշկերտի կողմերում, օր ցերեկով զարկում, յափշտակում են հայերի ստացուածքը, և գիմախօսին անխնայ սպանում։ Նոյն կողմերից եկող հայերի պատմածին նայելով, երևում է որ նոյն իսկ Հին-Բայազէդում նստող փաշայի թելադրութեամբ քրդերը յայտնապէս գործում են այս տեսակ անգթութիւններ։ Այժմ այն կողմերում ողորմելի հայ ժողովուրդը բոլորովին պաշարված դրութեան մէջ է, և մինչև անգամ գիւղից գիւղ գնալու յարաբերութիւնը իսպառ կտրված է քրդերի երկիւղից։ Այժմ վար ու ցանքերի ջրելու, քաղելու միջոցն է. անճար երկրագործը սիրտ չէ անում դուրս գնալ դաշտը, իր տարեկան ապրուստի հոգսը հոգալու....

Նոյն տեղի քրդերի կատաղի խումբերը այն աստիճանի համարձակութիւն ստացած են, որ յանդգնեցան և փորձ փորձեցին անցնել ռուսաց սահմանից դէպի մեր կողմերը, հարուստ աւար տանելու մտօք։ Բարեբաղդաբար մեր հայազգի քաջ Սամսոն-բէկը (պ. Րաֆֆիի հերոսներից մէկը), իր պահնորդ ձիաւորների խմբով, պատահելով նրանց սահմանագլխին Գայլուոյ լճակի մօտ, և մի քանիսին տեղն ի տեղը սպանելով, միւսները հազիւ իրանց ազատելով՝ փախան, գնացին....Մեր գաւառի ժողովուրդը այժմ իր հանգստութեամբ պարտական է Սամսոն-բէկի քաջասրտութեանը և նրա աչալուրջ պաշտօնավարութեանը, որը `այսպիսի դէպքերում, իր քաջ խմբով, արծուի արագութեամբ հասնում է, ուր որ մի գողութիւն կամ անկարգութիւն է լինում։ Այս պատճառով, Սամսոն-բէկը այժմ մեր ամենի սիրելին է և շատ գովութեան արժանի։

Ցաւալին այն է, որ հայերի մէջ գտնվում են այնպիսիները, որ քրդերին պաշտպան են հանդիսանում. դրանցից մէկն է ս. Յովհաննու վանքի վանահայր և առաջնորդ Յովհաննէս վանահայրը, որը քրդերին մեր ազգի «փրկիչ-բարերար» կոչել չէ ամաչում։ Յիշեալ վարդապետը իր քրիվայ (կնքաւոր) քրդերի սպանվելու համար, որ կատարվեցաւ 77 թւի պատերազմի միջոցին, մինչև այսօր սուգի մէջ է, և երբ յիշում է նրանց մահը, արտասուքը աչքերում նզովում է հայերին, իբր թէ հայերը եղան պատճառ նոցա մահուան։ Այժմ նոյն վարդապետը, որ բաց աչքով տեսնում է իր քրիւա քրդերի զաւակների գործ դրած բարբարոսութիւնները հայերի վրա, արդեօք ի՞նչ է մտածում, արդեօք ցաւո՞ւմ է թէ ի ներքուստ ուրախանում է.... Հին-Բայազէդի, Ալաշկերտի հայերը ներկայումս մեծ տագնապի մէջ հեկեկում, հառաչում են։ Յովհաննէս վարդապետը նրանց հոգևոր առաջնորդն է, ինչու ժողովուրդը թող տուած հեռացել է Թոփրագ-Գալէի ամրոցը....Թող գայ իր ժողովրդին քաջալերութիւն տայ, նրանց պաշտպանէ, եթէ զգում է, թէ ինքը նուիրական պաշտօնի կապված է։ Եւ թէ նա ճշմարիտ սրտով ու հոգւով հայ է, և ոչ թէ քուրդ, մի այսպիսի ժամանակ չի թողնի իր հօտը առանց հովուի, քրդերի բարբարոսութեան ներքոյ։

Իգդիրցի

ՆԱՄԱԿ ՆՈՐ-ԲԱՅԱԶԷՏԻՑ

Յուլիսի 21-ին

«Մշակի» յօդուածները միշտ խոր տպաւորութիւն են գործում մեզ վրա։ Կարդալով ձեր լրագրի մէջ, որ Խրիմեան հայրիկը դիտաւորութիւն ունի հիմնել Վանի մէջ մի ազգային հիւանդանոց, տեղիս մի եռանդոտ և համակրելի անձն, պ. Ղազար Ղազարեանց սկսեց նուիրատուութիւն ժողովել յօգուտ յիշեալ հիւանդանոցի և նրան աջողվեցաւ հանգանակել 76 ր. 50 կոպէկ, որ և նրա յանձնարարութեամբ ուղարկում եմ ձեզ։

Նուիրատուաց ցանկութիւնն է ձեր պատուական թերթում տեսնել իրանց անունները։ Նոքա են. Միքայէլ Յարութիւնեան Մամիկոնեանց 6 ր., Ս. Խանազեանց 3 ր., Ստեփան Առաքելեանց 3 ր., Կ. Տէր-Խաչակեանց 3 ր., Ջօհրաբ Աստմեանց 3 ր., Բագրատ Արծրունի 2 ր., Գ. Արծրունի 2 ր., Հ. Խաչատուրեան 2 ր., Թադէոս Նիկողայոսեան 2 ր., Ն. Տէր-Մարտիրոսեան 2 ր., Յ. Արևշատեանց 2 ր., Օհ. Մ. Նիկողայոսեան 2 ր., Օհ. Տէր-Գէորգեան 2 ր., Օհ. Բուդաղեան 2 ր., Ա. Բաղդասարեանց 2 ր., Օհանջան Սիմէօնադայեանց 2 ր., Յակովբ Մելիք-Ստեփանեանց 1 ր., Թովմաս Գէորգեան 2 ր., Եղնիկ Պետրոսեան 1 ր., Յակոբ Առաքելեան 1 ր., Հասան-Հաջի Նասիպ-օղլի 4 ր., Касумъ-Бекъ Эфенди заде 1 р., Рагимъ Бекъ 1 р., Ստեփան Մնացականեանց 1 ր., Մ. Աղաջանեան 1 ր., Խ. Տէր-Աբրահամեան 1 ր., Պօղոս Գովլէթեան 1 ր., Գէորգ Դայեանց 1 ր. 50 կ., Եփրեմ Ազարեանց 2 ր., Աղ. Վարդանեան 1 ր., Առ. Բուդումեան 1 ր., Ա. Տէր-Մարտիրոսեան 1 ր., Ա. Ստեփանեան 1 ր., Աղ. Յակովբեան 1 ր., Ջօհրաբ Նալբանդեանց 1 ր., Ս. Աղօեան 1 ր., Բող. Յակովբեան 1 ր., Բալբալայ Մէշէդի-օղլի 1 ր., Ս. Ափրիկեան 1 ր., Առ. Սաղաթելեան 1 ր., Գ. Բունուզեան 1 ր., Ա. Քոչարեան 1 ր., Գ. Նալբանդեան 50 կ., Մ. Մէլիքեան 30 կ., Անյայտ ոմն 20 կ., Գէորգ Շէրեանց 1 ր., Ղ. Ղազարեանց 3 ր.։ Փօստի վերաբերեալ ծախս վճարեց պ. Պետրոս Դաշտովեանց։

Նուիրատուները յոյս ունեն, որ յիշեալ հիւանդանոցն ունենալով իր բարւոք կառավարութիւնը, ազգապատկան հիմնարկութեանց կարգը պիտի անցնի։

Գէորգ Գ. Շէրենց

ՆԱՄԱԿ ՂՈՒԲԱՅԻՑ

3 օգոստոսի

Կեանքը այստեղ սահմանափակված է միմիայն ընտանիքի մէջ և շուկայում։ Կեանք ասելով, ես աչքի առաջ ունեմ այն ավտոմատական շարժողութիւնը, որը նկատվում է տեղիս և առհասարակ բոլոր գաւառական քաղաքների հայերի մէջ։ Ես չը գիտեմ ունէ՞ին արդեօք իրաւունք ընտանիք անուանել այն հնադարեան, բռնակալութեան սկզբունքների վրա հիմնված գերդաստանը, որը երբէք չէ կարողանում արտադրել ժամանակակից մարդկութեան պարտքը ճանաչող մի անդամ։ Ընտանիք կարելի է համարել այն գերդաստանը, որի մէջ տղամարդի բռնակալ կամքը տիրապետելով միւսների վրա, սպանում, մեռցնում, խեղդում է նոցա մէջ մարդկութեան պատիւը և զգացումը, որի կինը մոռանալով իր բարձր կոչումը, իր սեպհական կամքը, իբրև մի անբան, անլեզու կենդանի ծառայում է միմիայն իր ամուսնի հաճոյքին, և որի որդիքը իրենց մատաղ հասակից սովորում են սպանել իրենց մէջ կամքի հաստատութիւն և մինչև անգամ բնական ինստինկտ դէպի գեղեցիկը ու ազնիւը և սորկանալ մի դեսպոտի կամքի։ Սիրելի ընթերցող, եթէ դուք վճռում էք ընտանիք անուանել այդ սկզբունքներին ծառայող տնային մի փոքրի բռնակալական (որին չը գիտեմ ինչու մեր պատուելի հեղինակներից շատերը անուանում են նահապետական) աշխարհը, տուէք ինձ ձեր ձեռքը և ես կառաջնորդէի և կը ծանօթացնէի ձեզ նրա հետ։ Բայց իմ կարծիքով այդ բոլորովին աւելորդ նեղութիւն կը լինէր, որովհետև դուք արդէն ծանօթ էք նրան. ձեր մանկութիւնը (իմ խօսքը ամենի մասին չէ) անցուցած էք այդպիսի մի ընտանիքի մէջ։

Սրանից նախանձելի դրութեան մէջ չէ գտնվում և շուկայի կեանքը, որը սահմանափակվում է միմիայն կեղծաւորութեան, քսութեան, ցածահոգութեան, բամբասանքի, իրարու ոտնակոխ անելու մէջ։ Բայց աւելի լաւ է երբէք չը խօսել այդ կեանքի մասին, որ մարդուն տրամադրում է մելամաղձոտութեան.... Ղուբայի հայոց կեանքը այնքան խաւար է, որ ես հրաժարվում եմ որոնել մի որ և իցէ լուսաւոր բիծ (եթէ լինէր անգամ) այդ կեանքի մթնոլորտի մէջ, վախենալով չը հանդիպելու անելանելի մի աղջամղջի։

Անցեալ օր այստեղի փողոցում տեղի ունեցաւ մի տմարդի սպանութիւն թուրքերի մէջ, որ մեծ ցաւ պատճառեց թէ հայերին և թէ թուրքերին։

Մի ազնիւ, գեղեցիկ երիտասարդ, որի նմանները կարող են պատահել միայն տեղիս թուրքերի մէջ, զոհ գնաց նախանձոտ թուրքի գնդակին։

Ես նրան տեսայ այն ժամանակ, երբ փողոցի մէջ փռված իր վերջին հոգևարքի մէջ էր գտնվում։ Նրա պատուական դէմքի գծագրութիւնը, մահուան գունատութեամբ պատած, այնքան զգայուն էր, նրա թողած տպաւորութիւնը այնքան մեծ էր, որ նայողը ակամայ չէր կարողանում պահել իր արտասուքը։

Գուցէ ընթերցողը չէ մոռացած այն աղջկայ փախստեան դէպքը, որ ես հաղորդած էի իմ անցեալ նամակում։ Այդ երիտասարդը աղջկայ միակ եղբայրն էր, որ զոհ գնաց, ինչպէս կարծում են, մի նախանձոտ թուրք ծերունու վրէժխնդրութեանը, որին աղջիկը մերժած էր իր սէրը։ Ես իմ անցեալ նամակում գուշակած էի, որ քիչ արիւն չը պիտի թափվէր այդ դէպքի պատճառով. իմ գուշակութիւնը կատարվում է և մենք տեսանք դեռ առաջին զոհը։ Երիտասարդը իր ազնիւ բնութեամբ գրաւած էր տեղիս թէ հայերի և թէ թուրքերի համակրութիւնը և նրա մահը չէր կարող ցաւ չը պատճառել Ղուբայի բնակիչներին։ Ես տեսայ սպանված երիտասարդի կնոջը իր մարդու դիակի վրա ուխտելիս՝ անվրէժ չը թողնել նրա աղետալի մահը, իսկ նրա բարեկամներին վրէժ կարդալիս։

Յաճախ սպանութեանց պատճառը ոմանք նկատում են այստեղ կառավարութեան պաշտօնեաների թուլութեան մէջ։ Ընտանեկան վրէժը տեղիս թուրքերի մէջ չափազանց զարգացած է։

Ա. Զախարեանց

ՆԱՄԱԿ ՆՈՒԽՈՒՑ

8 օգոստոսի

Նուխու փողոցով անցնելիս օր չէ լինում՝ որ հետևեալ պատկերից մէկին չը հանդիպես։

Պատահում են միմեանց երկու 6, 7-ը տարեկան երեխաներ. մէկը կանգնում է միւսի առաջ և արգելում նրան գնալու։

—«Թող», ասում է մէկը, «էն զոլ (կողմը) կացւ» իսկ միւսը բերանը ծռելով «ե-է-ե, է-է-եա» է ասում և էլի նրա առաջ կանգնում։ Նա էլ սրան է ասում «ե-է-եա» նոյնպէս բերանը ծռած։

—«Խի (ինչու) ես ըռեխդ ծռում, հարցնում է առաջին «ռեխ ծռողը»։

—«Շատ լաւ եմ անում, բաս խի ես դու ծռում», պատասխանում է երկրորդը։

—«Շատ լաւ ես անում, դէ հիմի քու ըռխիդ ծեփեմ (խփեմ), դու տես», ասում է ու երկրորդի բերանին խփում։

Երկրորդն էլ առաջինին է խփում։ Սա նրան, նա սրան, յետոյ քարերով։ Հիմա եկ դու սրանց հայհոյանքին նայիր ու աղաղակին, մինչև որ մէկը մէջ չընկնի և բաժանի, իրանք իրանց գլխու չեն բաժանվի առանց մի վէրքի։ Քիչ չէ պատահում որ սրանց յաջորդում է և ծնողների կռիւը։

Մէկ 6 տարեկան աղջիկ, տեսնելով փողոցի հակառակ կողմից եկող իր հասակակից աղջկան, հարցնում է. «աղչի, հողեմ գլոխդ (գլուխդ), էտ հուր ես քինում։

—«Հողեմ գլոխդ, հալա մին էլ», պատասխանում է նա սրան։

—«Հալա հող եմ էլ գլոխդ, տափի տակին էլ դնեմ քեզ»։

—«Հալա տափի տակին էլ տինեմ բոյդ (հասակ), թաղեմ էլ քեզ, հալա վայիդ էլ նստեմ։ Բօլա- (բաւական է), դէ բօլա։

—«Ջոռ ա»

—«Ջոռ էլ քեզ. զահրըմար էլ քեզ, աղու էլ քեզ, թթու էլ քեզ, լղի էլ քեզ։ Դէ լաւ ա»

—«Պեարով (բարով) ամենն էլ քու ջանին կպչի, քու պկին (կոկորդ) կպչի, քու սրտի թիքային (քթալ, դրգալ) կպչի, քեզ կպչի, քեզ կպչի....

—«Պեարով քեզ կպչի, քու հօրը կպչի, քու մօրը կպչի....

—«Քեզ, քեզ, քեզ, քու հօրը, քու մօրը, քու հօրը, քու մօրը» ասելով, հեռանում են և այնքան

այդ կրկնում են, մինչև որ էլ միմեանց ձայնը չէ ս փում։

Մէկ 10 տարեկան տղայ Թուրքերէն «ա՛յ եար, ա՛յ եար» (սիրեկան, սիրեկան. այստեղ փողոցներում Թուրքերէն կերգեն և 6 տարեկանից սկսած, նոյն եթէ երգից ոչինչ չիմանայ, անշուշտ «ա՛յ եար, այ եար» գիտէ և մեքենայաբար կերգէ ու կերգէ) երգելով գնում է, իսկ միւսը՝ փողոցի հակառակ կողմից եկող նրան հասակակից տղան նրան «ա՛յ չոռ, ա՛յ չոռ» է ասում։

—«Ի՞նչ ղալաթ ես անում», հարցնում է երգողը։

—«Ղալաթը դու ես անում, ախմախի (յիմար) լակոտ, ասում է միւսը նրան մօտենալով։

—«Ղոռումսաղ, ռեխդ քեզ քաշես, խի ես ինձ ուշունց (յիշոց) տալիս։

—«Ղուրումսաղ էլ ես, սափիկ էլ ես, էշ էլ ես, քու....բայց ականջդ խփիր չուտ, որ չը լսես թէ ինչ ամենասոսոր և ամենաամօթալի հայհոյանքներ են թափվում սրանց բերանից, եթէ կարող ես բաժանիր մեմեանցից, որ իրար գլուխ չը պատռեն։

Ոչ լսես և ոչ տեսնես, երբ այս հայհոյողները Թուրքերի տղաներից լինեն։ Տասնուհինգ, քսան տարեկան և աւելի հասակաւորների կռիւները (մեծ մասամբ յիմար բաների համար) առանց մէկը միւսի քիթը, գլուխը չը ջարդելու, չարնոտելու չեն վերջանայ։ Միմեանց դաշոյներով վիրաւորել և սպանելն էլ շատ է պատահած։ Սրանց կռիւների մէջ, էլ կին, հայր, մայր, մեռեալ, գերեզման, հաւատ, օրէնք էլ ոչինչ չէ մնում, որ չը հայհոյվի։ Քստմնելի և զզուելի տեսարաններ են ներկայացնում սրանց կռիւները. ներկայացնել պատկերներով սրանց կռիւները անկարելի է։

Իսկ ինչ են անում սրանց ծնողները։ Նրանք ամեն տեսակ կեղտոտ միջոցներով կամենում են, որ սրանց համար հարստութիւն թողնեն, նրանք աշխատում են գուցէ և իրանք էլ չը գիտեն թէ ում համար և և ինչի համար։ Սրանց ուսումն առած փողը կորած է համարվում։

Ակամայ մտածում ես. «երբ մի քաղաքի մէջ երիտասարդութեան քառասուն և իննը յիսուներորդական մասը փողոցային այս յիշոցներով է կրթվում իրանց ծնողների անփոյթութեամբ, այլ ևս ինչ կարելի է սպասել քաղաքի ապագայ նոր սերունդից։

Վա՜յ այն քաղաքին՝ որի մեծ ուսումնարանը փողոցն է։

Զ.

ՆԱՄԱԿ ԽՄԲԱԳՐԻՆ

—

Թիֆլիս, օգոստոսի 4-ին

Երկիմեան հայրիկի 'ի Վան հիւանդանոց շինելու խորհուրդը իմանալով ազգաշահ «Մշակ» օրագրի միջոցով, անտանելի եղաւ ինձ համար անտարբեր մնալ և ըստ կարեաց չափու օգնութեան ձեռք չը կարկառելը այն վսեմ գործունէութեանն հայրիկի։ Եւ առ որ հանգանակելով ժողովեցի 212 րուբլի 50 կ.։ Պարոն խմբագիր, խնդրեմ ընդունէք գումարն 'ի տեղ հասուցանել, և նուիրատուաց անուններն 'ի տիպ մուծանել։

Զ. Հասան-Ջալալեանց 25 ր., Տիկին Մելիք-Ազարեանց 25 ր., Եղբ. Տէր-Օհանեանց 15 ր., Աննա Լմինեանց 10 ր., Անյայտ ոմն 5 ր., Ա. Արարատեանց 5 ր., Զ. Հասան-Ջալալեանց 2 ր., Տիկին Երեսփոխեանց 1 ր., Ս. Խարաղեանց 3 ր., Եղիսաբէթ Գէմուրեանց 3 ր., Հէղինէ Կուկուջանեանց 1 ր., Թամամշեանց 1 ր., Երմոնիայ Սէրոբեանց 3 ր., Ղանաթել Թումբեանց 5 ր., Գողթնեցի 1 ր., Յ. Ջալ. Ազամալեանց 1 ր., Վարվարիա Յարութիւնեանց 1 ր., Տիկին Տէր-Առաքելեանց 3 ր., Տիկին Եղիազարեանց 5 ր., Դարիկօ Օհանեանց 2 ր., Նինօ Մէլքումովա 3 ր., Սալօմէ Մանդինեանց 2 ր., Վառվառի Օհանեանց 1 ր., Ա. Սարուխանեաց 2 ր., Հանգուցեալ Սառայի համար Վանօ Ռէստէմովա 3 ր., Սօֆիօ Տէր-Սարգսեանց 2 ր., Զարվարդ Խականդարով 2 ր., Յ. Պոռողեանց 1 ր., Ա. Սատաղեանց 2 ր., Վ. Թումանեանց 5 ր., Օլգայ Քէփինեանց 3 ր., Սօֆիայ Ալօյեանց 3 ր., Սօֆիայ Վարդանեանց 1 ր., Գոհար Աբեեանց 2 ր., Կէկէլ Միրաքեանց 5 ր., Սօֆիօ Գասպարեանց 3 ր., Ոփսաննայ Արշակունեանց 2 ր., Աչխէն և Մարիամ Բէլլուբէկեանց 5 ր., Մակայ Ալեեանց 2 ր., Ա. Ղազարով 2 ր., Դ. Խանանաշվիլի (հրէայ) 1 ր., Ա. Լէվիշ (հրէայ) 1 ր., Ռ. Բէժինաշվիլի (հրէայ) 1 ր., Մ. Բէժինաշվիլի (հրէայ) 1 ր., Խ. Դաւիթաշվիլի (հրէայ) 50 կ., Մի ոմն 1 ր., Վառվարի Գաբիեանց 1 ր., Լիզայ Ղարիբեանց 2 ր., Լիզայ Մամիկոնեանց 2 ր., Փ. Մակարով 1 ր., Օվսան Տէր-Ստեփանեանց 1 ր., Սօֆիօ Միրեանց 1 ր., Կ. Տէր-Դաւիթեանց 3 ր., Կատարինէ Աւետիսեանց 2 ր., Լիզայ Պարուխեանց 1 ր., Օր. Լիզայ Մուսիեանց 2 ր., Ա. Խօջապարուխով 1 ր., Հ. Մինասեանց 1 ր., Աֆանեսով 1 ր., Մակայ Միրզոյեանց 1 ր., Շաշինկայ Մուրադով 3 ր., Ս. Կիրակոսով 1 ր., Ս. Դուլգարեանց 1 ր., Կատարինէ Բաքանասեանց 1 ր., Սանամ Խաչատուրեանց 3 ր., Մ. Միրաքեանց 5 ր., Մակայ (Մարիամ) Նիկողոսեանց 5 ր.։ Գումարն է 212 ր. 50 կ.։

Մակայ (Մարիամ) Նիկողոսեանց

ԱՐՏԱՔԻՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԱՆԳԼԻԱ

—

Լրագիրների մէջ կարդում ենք հետևեալ տեղեկութիւնները։

Անգլիական պարլամենտի նիստերը դեռ շուտ չեն փակվի։ «Times» լրագիրը յայտնեց, որ պարլամենտը շարունակ նիստեր կունենայ մինչև սեպտեմբերի 12, այնպէս որ պարլամենտի անդամները ստիպված կը լինեն դարձեալ մի ամիս աշխատել։

Գլադստոնի մինիստրութիւնը, խախտելով պարլամենտական հին սովորութիւնը, չը համաձայնեց յետաձգել այն օրինագծերի քննութիւնը, որոնք յիշված էին գահական ճառի մէջ այժմեան պարլամենտի բացվելու ժամանակ։ Երբ ընդդիմադրական կուսակցութեան անդամներից մէկը հարց առաջարկեց պարլամենտի փակվելու մասին, Գլադստոնին իր հիւանդութեան ժամանակ փոխարինող մարկիզ Հարտինգտոն ասաց, որ կառավարութիւնը դիտաւորութիւն չունի յետաձգել ոչ մէկը առաջարկված օրինագծերից։ Այդ պատասխանը պահպանողականները չը հաւանեցին։ Յայտնի է, որ երբ ազատամիտ կուսակցութիւնը ընդդիմադրում էր, նա անդադար մեղադրում էր Բիկոնսֆիլդի մինիստրութեանը, որ նա անդադար յետաձգում էր ամենաանհրաժեշտ վերանորոգական նախագծերի քննութիւնը։ Պահպանողականները յոյս ունէին, որ Գլադստոնի մինիստրութեանը պատահած դժուարութիւնների մի շարքը կը ստիպէր ազատամիտ մինիստրութեան հետևել իր նախորդի օրինակին և այդպիսով պահպանողականները առիթ կունենային պնդելու, որ ազատամիտները չեն կատարում իրանց խոստմունքները։ Այդ յոյսերը չարդարացան։ Կառավարութիւնը պարլամենտի նիստերը ուշացնում է սովորականից ամիս ու կէսով աւելի, որպէս զի իր առաջարկած օրինագծերը ամբողջապէս քննվեն։

Այս փարմունքը նոյնքան յաջողակ է, որքան և համաձայն մինիստրութեան արժանաւորութեան հետ։ Համայնքների ժողովի մէջ նշանաւոր մեծամասնութիւն ունենալով, Գլադստոն կարող է հաւատացած լինել, որ իր վճիռը նիստերի ուշացնելու մասին ընդդիմադրութիւն չի գտնի համայնքների ժողովի մէջ։ Մնացած ամսվայ ընթացքում անգլիական ազգային ժողովները միջոց կունենան վերջացնել այն բոլոր հարցերը, որոնցով երկիրը ամենից շատ հետաքրքրված է։ Եթէ լորդերի ժողովը կը մերժէ համայնքների ժողովից ընդունված կառավարչական օրինագծերից մի քանիսը, այդ հանգամանքը կապացուցանէ անգլիացիներին, որ լորդերի ժողովի մեծամասնութիւնը հետևաբար թշնամութեամբ է վերաբերվում կառավարութեանը։ Այսպիսի վկայութիւններից յետոյ, մինիստրութիւնը պարլամենտի փակված ժամանակ կարող է հեշտութեամբ կառավարել երկիրը, չը վախենալով կորցնել ժողովրդի աչքի առաջ իր հեղինակութիւնը։

Պարլամենտական նիստերը սեպտեմբերի կէսին վերջանալով, մինիստրութիւնը միջոց կունենայ ազատ գործել այնպիսի բոպէին, երբ այդ ազատութիւնը նրան ամենից շատ հարկաւոր է։ Սեպտեմբերի կէսին գեներալ Ռօբերտս արդէն Կանդահարի մօտ կը լինի և մինիստրութիւնը կիմանայ նրա գործողութիւնների հետևանքները, միևնոյն ժամանակ արևելեան գործերն էլ մինչև սեպտեմբեր վճռողական բնաւորութիւն կը ստանան։ Անգլիական մինիստրութիւնը միջոց կունենայ այդ երկու հարցերն էլ իր հայացքների և համոզմունքների համեմատ վճռել։

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԳՈՐԾԵՐԸ

—

Լրագիրները հաղորդում են հետևեալ լուրերը։

Յունական զօրքերի կազմելու մասին ստացված վերջին տեղեկութիւններից երևում է, որ բաւական ժամանակ կանցնի մինչև յունական կառավարութիւնը կը կարողանայ զօրքերի այն քանակութիւնը պատրաստել, որ բաւական լինի Յունաստանին վիճակված նահանգները գրաւելու համար։ Յուլիսի վերջերին սկսվեցաւ պահեստի զօրքերի հաւաքելը և սպասում էին, որ մի 15 օրից յետոյ յունաց զօրքերի թիւը 20,000 կը հասնի։ Այդ թիւը կրկնապատկելու համար գոնէ վեց շաբաթ ժամանակ կը հարկաւորվի, այնպէս որ թիւրքաց սահմանները անցնելու համար զօրքերի անհրաժեշտ եղած քանակութիւնը երկու ամսից առաջ պատրաստ չէ կարող լինել։

Սրանից երևում է, որ Արևելքում վճռողական գործողութիւնները սեպտեմբերի վերջին կը սկսվեն։ Մինչև այդ ժամանակը ամեն բան, գոնէ յունական հարցի վերաբերութեամբ, կը սահմանափակվի պատրաստութիւններով։ Այդ ժամանակամիջոցի ընթացքում պետութիւնները միջոց կունենան կատարել համաձայնութիւն կայացնել ծովային ցոյցի վերաբերութեամբ և ոչնչացնել այն անորոշ կէտերը, որոնց պատճառով մի քանի պետութիւնները ծովային ցոյցը անօգուտ են համարում։

Այդ երկրորդական հարցերը պետութիւնները ստիպված կը լինեն վճռել այն ժամանակամիջոցից առաջ, որ տուած է Բ. Դրանը Դուլցինիօն Չերնոգորիային յանձնելու համար։ Դուլցինիօն Չերնոգորիային յանձնելու ժամանակ եւրօպական նաւատորմը պէտք է մօտ լինի, որպէս զի հարկաւոր դէպքում կարողանայ օգնել Րիզա-փաշային և մինչև անգամ ստիպէ նրան կատարել իր վրա դրած պարտականութիւնը։ Հասկանալի է, որ իրանց նաւատորմը թիւրքաց ջրերը ուղարկելուց առաջ պետութիւնները պէտք է վճռեն, թէ այդ նաւերը ի՞նչ պէտք անեն։ Եթէ Դուլցինիօն առանց արգելքների Չերնոգորիային յանձնվի, նաւերը չեն վերադառնայ նախկին նաւահանգիստները, այլ կը մնան մինչև վերջանայ յունական գործը, ուրեմն նաւատորմի հրամանատարը պէտք է հրահանգներ ունենայ իր անելիքի մասին, եթէ Յունաստանի և Թիւրքիայի մէջ պատերազմ պատահի։

Պարզ է ուրեմն, որ դիպլօմատիկական կողմից գործը երկու շաբաթվայ մէջ պէտք է վերջանայ և ինչպէս երևում է առանձին դժուարութիւններ չը կան։ Ֆրանսիայի կողմից առաջացրած անհամաձայնութիւնների մասին տարածված լուրերը պաշտօնապէս հերքվեցան։ Ֆրանսիական կառավարութիւնը հասկացնելով, որ ինքը չէ ցանկանում առաջաւոր դեր խաղալ Թիւրքիայի վրա գործվելի ճնշման մէջ, միևնոյն ժամանակ յայտնեց, որ ինքը միւս պետութիւններից յետ չի մնայ։ Գերմանիայի և Աւստրո-Ունգարիայի կողմից ընդդիմութիւն չէ երևում, ուրեմն մնում է միայն նաւատորմի հրամանատարութեան հարցը։

Այսպէս թէ այնպէս աշունքին Թիւրքիան նշանաւոր գիջումներ կանի, կամ արևելեան հարցը բոլորովին կը կերպարանափոխվի։

ԱԼԲԱՆԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԸ

—

Րագուզայից դարձեալ սպառնացող լուրեր են ստացվում ալբանական միութեան գործունէութեան մասին։ Այդ քաղաքից ստացված հեռագիրը հաղորդում է, որ միրդիտները նորից վերադառնում են Տուզի, որովհետև ալբանական միութիւնը խոստացաւ նրանց հրացաններ և փող տալ։ Սկուտարիի քաղաքային մեչէտի մէջ ալբանական ժողովը տեղական նահանգապետին պաշտօնանկ յայտնեց։ Մահմեդական ալբանցիները իրանց երկրի համար անկախութիւն են պահանջում։ Ասում են, որ Պոդգորիցայի մօտ ալբանցիների և չերնոգորցիների մէջ նոր կռիւ է պատահել։

Այս լուրերին, նկատում են լրագիրները, պէտք է զգուշութեամբ վերաբերվել մինչև նրանք հաստատվեն աւելի արժանահաւատ աղբիւրներից։ Անցեալ տարվայ փորձը հաստատեց, որ Րագուզայի մէջ ալբանցիների մասին ամեն բան հնարում են։ Րագուզայից ստացվեցաւ Ալբանիան անկախ յայտնելու, Մուխթար-փաշայի և թիւրքաց այլ աստիճանաւորների սպանման մասին սխալ լուրերը։

Կ. Պօլսից ստացված հեռագիրը հաղորդում է, որ Դուլցինիօն Չերնոգորիային յանձնելու համար ուղևորվում է Ալբանիա ոչ թէ զինուորական մինիստր Հուսէյն փաշա, այլ Րիզա-փաշա, որ մի և նոյն ժամանակ Ալբանիայի գլխաւոր նահանգապետ է նշանակվում։ Որքան յայտնի է այդ փոփոխութեան պատճառը եւրօպական պետութիւններն էին, որոնք հասկացրին Բ. Դրանը, որ նա աւելի հեշտութեամբ կը վերջացնի չերնոգորիական հարցը, եթէ այդ յանձնարարութիւնը մի բուն թիւրքի կը տայ, որ առիթ չի ունենայ ալբանցիներին համակրելու։ Րիզա-փաշան յարմար է այդ պաշտօնի համար, որովհետև նա գործին բարեխղճաբար կը վերաբերվի։ Ալբանցիները չեն հաւանում այդ կարգադրութիւնը և շտապում են վախեցնել իրանց նոր նահանգապետին միրդիտների վերադարձով։

Աւելի արժանահաւատ աղբիւրներից եկած տեղեկութիւնների համեմատ ալբանական շարժումը այլ ևս վտանգաւոր բնաւորութիւն չունի։ Բ. Դրան համաձայնութիւնը, թէպէտ և պայմանաւոր, զիջել Դուլցինիօ Չերնոգորիային՝ բաւական հանգստացրեց ապստամբներին։ Ապստամբութիւնը պահպանվում է ալբանական միութեան մասնաժողովից, բայց այնքան թուլացած է, որ թիւրքաց զօրքերի ներկայութիւնը Դուլցինիօյի նահանգի մէջ ալբանցիները կը համոզվեն, որ անհրաժեշտ է հնազանդվել։ Հարկաւոր է, ի հարկէ, որ թիւրքաց զօրքերի հրամանատարը եռանդոտ մարդ լինի։ Եթէ հարցին ուշիմ կերպով նայենք, հեշտ կը լինի նկատել, որ Րագուզայից ստացված լուրերի նպատակն է վախեցնել Րիզա-փաշային և ստիպել նրան հրաժարվել իր յանձնարարութենից։

«ՄՇԱԿԻ» ՀԵՌԱԳԻՐՆԵՐ

ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԸՆԿԵՐՈՒԹԵՆԻՑ

Կ. ՊՕԼԻՍ, 12 օգոստոսի։ Դեսպանները հասցրին Բ. Դրանը մի նոր միաձայն գրութիւն յունական խնդրի վերաբերութեամբ։

ՍԻՄԼԱ, 1 օգոստոսի։ Երբ անգլիացիները դուրս եկան Կանդահարից թշնամիների վրա յարձակվելու համար, նրանք կորցրին 8 օֆիցեր և 180 զինուոր սպանվածներ և 5 օֆիցեր վիրաւորված։

Ս. ՊԵՏԵՐԲՈՒՐԳ, 13 օգոստոսի։ Երէկ Մեծ Իշխան Ալէքսանդր Ալէքսանդրովիչ իր ամուսնու և երեխաների հետ ուղևորվեցաւ արտասահման։ Այսօր կը հասնեն այստեղ հելլենական թագաւորը և թագուհին։ Լեաօվսկի օգոստոսի 8-ին ուղևորվեցաւ Սինգապուր։

Խմբագիր—Հրատարակող ԳՐԻԳՈՐ ԱՐԾՐՈՒՆԻ

ՅԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

ԳՏՆՈՒԵՑԱՒ

12-ին այս օգոստոս ամսի, առաջին սահաթին գնելի ճաշին Նազար Գրիգորիչ Յարութիւնեանցի մաղազինի առաջը յանդէպ ներքևի քարվանսարային Արծրունոյ, գտաւ դերձակտէր աշակերտ նորա Սեդրակ Պետրոսեանց, մի քումաժնիկ զանազան վէքսիլներով 60 րուբլի, ռոսպիսկաներով 300 րուբլի, ուրիշ մի վճարած վէքսիլ 1085 րուբլի և այլ ռոսպիսկաներ թւով 43 հատ, նմանապէս մարկայք և պատրաստի փող 73 րուբլ. սրա կորցնողն հրավիրվում է յիշեալ Յարութիւնովի մաղազինն ապացուցութիւններով նրան պատկանելութեան այն կորուսեալ քումաժնիկի, վասն ստանալոյ:

2—3

ՆԵՐՍԷՍ ՄՆԱՑԽԵԱՆԻ

«ՄԱՍՆԱՒՈՐ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆԸ»

Թիֆլիս-Կուկիայում Ալէքսէյեւսկի փողոցի վերայ Ռոստոմ Մանդինեանի տանն:

Օգոստոսի 20-ին կը սկսուին նորեկների քննութիւնները և ընդունելութիւն. ուսումնարանն ընդունելու է գիշերօթիկ և կիսաթօշակ աշակերտներ:

4—6 (2)

Այս օգոստոսի 20-ից Օրբէլ Օրբէլեանցի և Կարապետ Բէլախեանցի մասնաւոր ուսումնարանում կը սկսուեն նորեկ աշակերտների ընդունելութիւն: Ուսումնարանը պահպանում է գիշերօթիկ և ընդունում կիսաթօշակ աշակերտներ, պատրաստելով նրանց Տփխիսու բոլոր միջնակարգ դպրոցների առաջին և երկրորդ դասատանց համար:

3—6

Նոտով լոյս կը տեսնէ ԴԱՇՆԱՄՈՒՐԻ ՀԱՄԱՐ ՁԱՅՆԱԳՐԱԾ ժողովրդական գործածական երգերի

Երկրորդ տետրակը

Ձայնագրութիւն և հրատարակութիւն Յովհաննէս Սուզանաձեանցի, և կը պարունակէ իւր մէջ վեց երգեր:

1) «Ազնիւ ընկեր մեռանում եմ»
2) Անապիշ անձայն»
3) «Բաժանիեր առնունք, եղբա՛րք»
4) Մեր հայրենիք, Թշուառ անտէր»
5) «Հայոց աղջիկներ» և
6) «Հայրենիք Սրբազան»

Երկրորդ տետրակի գինը լինելու է մի րուբլի. ցանկացողները ստանալ դաշնամուրի համար ձայնագրած երգերի առաջին տետրակը, որ պարունակում է իւր մէջ չորս երգեր. 1) «Անի քաղաք». 2) «Ինձ համար, չէ». 3) Յուրտը փչեց» և 4) «Մրճեռնակ» պէտք է ուղարկեն մի րուբլի. տասից աւելի գնողներին 20 % զիջումն է լինում:

Նոյն հեղինակի մօտ վաճառվում է նոր ԵՐԳԱՐԱՆ ՖՐԷՅԴՈՒՆԻ, որի մէջ պարունակվում են 50 հատ ընտիր նոր հրատարակած երգեր: Գինը 30 կոպէկ: Ցանկացողները ստանալու և՛ ձայնագրած երգերը, և՛ Ֆրէյդունի նոր երգարանը, պէտք է ուղարկեն մէկ րուբլի և 30 կոպ. հետեւեալ հասցէով:
Въ Тифлисъ. Ивану Артемьевичу Сузанаджянцъ На Петхаинской ул. собственный домъ № 13.

Գայանեան և Ներսէսեան դպրոցների ուսուցիչ պ. Վարձելեանը իր գերդաստան մէջ ընդունում է միայն ՉՈՐՍ գիշերօթիկ աշակերտուհիներ: Դիմել ուղղակի «Մշակի» խմբագրութեանը:

3—5

Ծախվում են ԳՐԱՍԵՂԱՆ, ՀԱՑԻ ՍԵՂԱՆ և ԱԹՈՌՆԵՐ: Ելիսավետինսկայա փողոց № 46 Թիֆլիսում:

5—5

ՋԱՆԶՈՒՂԱԶՕՎԻ ՄԵԾ ՄԱՂԱԶԻՆՈՒՄ շարունակվում է վերջնական վաճառումն ամեն օր ժամը 9-ից առաւօտեան մինչև 12 կէսօրի, թէ բակում և թէ մաղազինում:

3—4

Թիֆլիսից հեռանալու պատճառով ծախվում է 225 րուբլով վարագոյրներ շինելու մի ՄԵՔԵՆԱՅ: Ծախողը յանձն է առնում նրա գործածութեան մասին սովորեցնել առնողին:

Դիմել Յովսէփ ՄԱՍԿԵՐՊԱՑԻՆ, Մուխրանսկի փողոց, Սոլդատսկի բազարի անկիւն Գամբարովի տանը, № 8.

1—5

ԲԺՇԿԱՆՈՑ

ՀԻՒԱՆԴՆԵՐԻ ԸՆԴՈՒՆԵԼՈՒԹԻՒՆԸ ԱՌԱՒՕՏԵԱՆ 9-ԻՑ ՄԻՆՉԵՒ 1 ԺԱՄԸ:

Երկուշաբթի. Գավրոնսկի կանանց հիւանդ. Տորալեվիչ ներքին հ., Բօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Քիւչարեանց խիրուրգիական և աչքերի հ., Շտեմբորսկի վեներական և կաշու հ., Բարայեան ջղային և հոգեկան հ.:

Երեքշաբթի. Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Վգորօվ վեներական և բողազի հ., Բէյեր աչքի հ., Բախուտով մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ., Կրասնօգլեադով, Լիսիցեվ և Վեմրիշեվ ներքին հ.:

Չորեքշաբթի. Լիսիցեվ և Բուդվօվսկի ներքին հ., Շտէյմբորսկի վեներական և կաշու հ., Աստուածատուրօվ կանանց հիւանդութիւնների:

Հինգշաբթի. Վգորօվ վեներական և բողազի հ., Բօտինեանց կանանց և երեխաների հ., Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Քիւչարեանց սիֆիլիսի և սեռական օրգանների հ.:

Ուրբաթ. Գավրոնսկի կանանց հ., Մինկեվիչ խիրուրգիական հ., Կրասնօգլեադով և Լիսիցեվ ներքին հ., Բախուտով մանկաբարձական, կանանց և երեխաների հ., Շտէյմբորսկի և Աստուածատուրօվ վեներական և կաշու հ., Բարայեվ ջղային և ներքին հ.:

Շաբաթ Լիսիցեվ և Վերմիշեվ ներքին հ., Բաբօվ կուրծքի հ., Եանկօվսկի վեներական և կաշու հ.:

Բացի այդ բժիշկ Վգորօվ բժշկանոցի մէջ ընդունում է անվարձ աղքատ հիւանդներին ամենայն օր երեկոյեան 4—6 ժամը:

Բժիշկ Բարաեվ չորեքշաբթի օրերը առաւօտեան 9-ից մինչև 11 ժամը ընդունում է իր տանը բժշկանոցի հիւանդներին էլէկտրիական բժշկութեան և ներքին հ. համար: Բնակարանը գտնվում է Սերգիեվսկայա փողոցի վրա, Բայանդուրովի տանը:

Ատամնաբոյժ Օրբելտ աղքատ հիւանդներին բժշկանոցի տոմսակով ընդունում է ամենայն օր, ամենայն ժամանակ:

Բացի կիրակի օրերից ամենայն օր առաւօտեան 9—11 ժամը բժշկանոցում լինում է մանկաբարձ կին հիւանդ կանանց ընդունելու համար:

Բժշկանոցի դիրեկտոր Լիսիցեվ:

ՄԱՄՈՒԼԻ ՏԱԿԻՑ ԴՈՒՐՍ ԵԿԱՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿ ՈՒԹԵԱՄԲ (Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ ԿՈՎԿԱՍԵԱՆ ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑԻ ԵՒ ԾԱԽ ՎՈՒՄ Է ԲԱՑԱՌԱՊԷՍ ՆՈՅՆ ՏԵՂԸ:

Մամուլի տակից դուրս եկաւ հրատարակութեամբ (**Զ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆՑԻ**) Կովկասեան Գրավաճառանոցի և ծախվում է բացառապէս նոյն տեղը:

ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԱՇԽԱՐՀԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ձեռնարկներ աշխատասիրութեամբ **Ն. ՍԻՄԷՈՆԵԱՆՑԻ**:

Ա. ՏԱՐԻ նախագիտելիք (երբև հայրենագիտութեան դասերի օրինակ տրուած է Թիֆլիզի հայրենագիտութիւնը), հինգ պատկերներով, գինն է . . . . 35 կոպ.

Բ. ՏԱՐԻ մասն ուսումնական և բնական երեսոյթ և մէկ պատկերներով, գինն է . . . . 60 կոպ.

գումարով առնողներին զիջումն կը լինի: Մամուլի տակ է **Գ. ՏԱՐԻՆ** մասը քաղաքական:

19—20

Ալէքսանդրապօլու երկսեռ դպրոցաց բարձր դասատանց համար հարկաւոր է եկող ուսումնական տարուան համար ռուսաց լեզուի մի ուսուցիչ, որ աւարտած լինի որ և է բարձրագոյն դպրոցում, շաբաթական 24 դասով:

Ցանկացողները իրանց պայմանները կարող են յայտնել երկսեռ դպրոցների Հոգաբարձութեանց:

Հոգաբարձուք { Սարգիս Միրզայեանց. Աստուր Խաչակեանց.

«ՓԱՐՈՍ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ» պատկերազարդ հանդիսի ներկայ ամի երկրորդ տետրը հրատարակուեցաւ և ուղարկուեցաւ պատուելի բաժանորդաց: Այս տետրիս մէջ տպագրուեցան տասն ազգային պատկեր, յորոց ութն՝ նկարուած և փորագրուած են յատուկ մեր հանդիսի համար: Ազգային պատկերաց ցուցակն այս է. Օրմանեան վարդապետ, Այվազեան արք եպիսկոպոս, Միքայէլ Միհանարեանց, Նուբար-Փաշա, Կարին քաղաք, Պետրբուրգայ Հայոց եկեղեցին, Արձարան Հայոց ՚ի Կարին, Սոֆեալ Հայ ընտանիք ՚ի Վան, Վան քաղաք, Կալվ Հայերէն աւետարանին, Նուիրելոյ Նորին Կայսերական Մեծութեան ՚ի Կաթուղիկոսէն ամենայն Հայոց:

Ներկայ ամի բաժանորդութիւնն վերջացած լինելով ցանկացողք ստանալ կամ գնել «Փարոս Հայաստանի» հանդէսն վճարում են այսուհետև իւրաքանչիւր տետրի համար 1 ր. 50 կ.:

Տփխիսում ստանալ կարելի է պ. Զ. Գրիգորեանցի և Կենդրոնական գրավաճառանոցներում:

Հրատարակիչ Զարմայր Մ. Մսերեանց:

ՄԱՆԿԱԿԱՆ ՊԱՐՏԷԶ

ԵՒ

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆ

Օգոստոսի 20-ից կը սկսուի քննութիւնները և նորեկների ընդունելութիւնը տղայոց և օրիորդաց 4—15 տարեկան հասակը:

ՏԱՐՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՐԱՆՈՒՄ ԲԱՑՈՒԵԼՈՒ Է ՊԱՆՍԻՕՆ ՈՒՐ ԿԸՆԴՈՒՆՎԵՆ ԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԵՒ ԿԻՍԱԳԻՇԵՐՕԹԻԿ ԱՇԱԿԵՐՏՆԵՐ:

Բ. Միրիմանեանց

Յուլիսի 1-ից ՎԱՐՇԱՎՍԿԱՅԱ ՊԵԿԱՐՆԻԱՅԻՆ կից կը բացվեն ՍԵՆԵԱԿՆԵՐ, որտեղ կարելի կը լինի ստանալ ԿԱՖԷ, ՇՕԿՕԼԱԴ, ԹԷՅ և պատրաստված հանքային զանազան ՋՐԵՐ:

33—40

ԹԻՖԼԻՍԻ ՊՐՕԳԻՄՆԱԶԻԱ ՎԵՐՋԱՑՐԱԾ Հայոց ծխական և մասնաւոր ուսումնարաններում 8 ՏԱՐԻ դասախօսութիւն արած մի ԵՐԻՏԱՍԱՐԴ ներկայ սեպտեմբերի 1-ից ցանկանում է ՈՒՍՈՒՑՉԻ ՊԱՇՏՕՆ ստանալ բացառապէս ՌՈՒՍԱՑ լեզուից և ԹՈՒԱԲԱՆՈՒԹԵՆԻՑ, ինչպէս Թիֆլիսում, նոյնպէս և գաւառներում: Տեղեկանալ ԿԵՆՏՐՕՆԱԿԱՆ կամ Էնֆիաճեանցի ԳՐԱՎԱՃԱՌԱՆՈՑՆԵՐՈՒՄ:

12—22

ԱՆԳԼԻԱԿԱՆ ԽԱՆՈՒԹԻ մէջ ստացվել է մեծ քանակութեամբ ԹԷՅ ուղղակի թէյագործներից, նոյնպէս ՑԻՏՐԱՏ ՄԱԳՆԵԶԻԱ ծարաւութեան դէմ և կարբօլեան ՓՕՇԻ և ՀԵՂՈՒԿ տարափոխիկ հիւանդութիւնների դէմ:

1—10